

ZHYZHKO T. A. The “classic” and “not classic” university of XXI century.

In the article the features, advantages and functions of classic university are grounded. Development and functioning of domestic universities are analysed. The problem of crisis of classic university is considered. Special attention is devoted to requirements of modern society. The problem of autonomy of university is researched. The features of modern university, research regional university, enterprise university, megauniversity are explained.

Keywords: *university, classic university, crisis of classic university, autonomy of university, modern university, domestic university, megauniversity.*

УДК 005.336.2:[37.016:53]

Іваницька Н. А.
Чернігівський ліцей № 32

**ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ЯКІСТЬ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ”
СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПРОБЛЕМА ДИДАКТИКИ ФІЗИКИ**

У статті визначено поняття “якість компетентностей” учнів з фізики на основі аналізу філософської, педагогічної та методичної літератури. При цьому враховані концептуальні положення, запропоновані у сучасних наукових дослідженнях.

Ключові слова: *компетентність, дидактика фізики, якість навчання, якість освіти.*

Питання якості є особливо актуальним у вітчизняній та західній педагогічній науці, що обумовлено рядом причин, серед яких – бурхливий розвиток менеджменту в освіті. У попередніх дослідженнях нами була визначена структура якості фізичної освіти, розкрита роль кожної складової у цій структурі з погляду управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів 10–11-х класів фізико-математичного профілю. Кінцевим результатом навчання є формування компетентностей учнів, що передбачає розв’язання дидактичної **проблеми:** визначення поняття “якість компетентностей” учнів з фізики. Зазначена проблема пов’язана з таким важливим **практичним завданням:** підвищенням якості компетентностей з фізики у випускників загальноосвітньої школи.

У педагогічних дослідженнях В. П. Беспалька, С. К. Буслової, В. В. Краєвського, І. Я. Лернера, М. Н. Скаткіна, Ю. Г. Татур поняття “якість” детально вивчено лише відносно **знань** учнів. І. В. Лов’янова [2, с. 194] зазначає, що **якість знань** – це рівень оволодіння вміннями, можливість здійснення учнями самостійної пізнавальної діяльності. П. С. Атаманчук [14] **якість знань** з фізики визначає як особливість відтворення на інтелектуальному, почуттєвому, світоглядному рівнях фізичного змісту засвоєного навчального матеріалу. Відповідно, дослідник розглядає

еталонні вимірники якості знань, які охоплюють у собі повний набір інтегральних (особистісних) характеристик людини: заучування знань (ЗЗ), наслідування (НС), розуміння головного (РГ), повне володіння знаннями (ПВЗ), уміння застосовувати знання (УЗЗ), навичка (Н), переконання (П).

Т. А. Бордовський, Д. В. Чернилевський, С. Е. Шишов вивчали якість відносно **навчання** учнів. У окремих дослідженнях поняття “**якість навчання**” та “**якість освіти**” представлені ними як тотожні, що, на наш погляд, є невиправданим, оскільки освіта і навчання не є абсолютно ідентичними поняттями. Поняття “освіта” є більш широким порівняно із “навчанням”. Згідно з означенням, запропонованим С. Д. Смирновим [4], **освіта** – процес і результат засвоєння людиною суспільного досвіду, системи знань, вмінь та навичок, необхідних для життя у суспільстві. Більш того, під поняттям “освіта” у сучасній педагогічній літературі розуміють не тільки процес і результат, а й систему. **Навчання** С. Д. Смирнов [4, с. 12] визначає як спільну діяльність учня та вчителя, спрямовану на досягнення навчальних цілей, оволодіння знаннями, вміннями та навичками, заданими навчальним планом і програмами.

С. Ніколаєнко [3, с. 1] зазначає, що “**якість освіти** для розуміння батьків – це співвідношення між рівнем знань дітей з розвитком їх індивідуальності; для вчителя – це наявність досконалих навчальних програм, підручників, забезпеченість засобами навчання; для випускників якість пов’язана з готовністю до вступу у ВНЗ”. Згідно з дослідженнями С. Л. Яблочнікова, **якість освіти** – це збалансована відповідність всіх аспектів освіти певним цілям, потребам, вимогам, нормам і стандартам. Зокрема, для одержання якісної освіти повинні бути забезпечені: якість самих вимог (цілей, стандартів і норм), якісні ресурси (освітні програми, кадровий потенціал, матеріально-технічне забезпечення та ін.), якість умов досягнення та реалізації відповідних цілей. Згідно з дослідженнями А. М. Куха, **якість освіти** – основний продукт діяльності системи освіти: сукупність певних світоглядних, поведінкових і значущих властивостей учнів, що зумовлюють їх здатність задовольняти як особисті духовні потреби, так і потреби суспільства.

При визначенні **якості навчання** С. І. Архангельський [2, с. 74] вказує на необхідність зв’язку кількісних та якісних характеристик навчання та розуміє “здатність учнів виконувати певні вимоги, поставлені перед ними на основі цілей і задач навчання, а у конкретних випадках на основі цілей і завдань того чи іншого предмету”. Означення, запропоноване С. І. Архангельським, відображає, на нашу думку, лише якість результатів навчання, а не якість навчання у цілому.

Таким чином, поняття “**якість навчання**” та “**якість освіти**” не є тотожними. Запропоновані науковцями означення якості навчання та якості

освіти мають, на наш погляд, недоліки: якість розглядається лише як категорія, що визначає результативність процесу навчання. У той же час, у сучасній педагогічній науці якість описує не лише результативність, але і стан процесу. Аналогічний висновок можемо зробити щодо формування компетентностей старшокласників загальноосвітньої школи: оскільки формування компетентностей учнів відбувається під керівництвом вчителя, то якість компетентностей буде визначатися не лише кінцевим результатом, а й станом самого процесу формування компетентностей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Аналіз наукової літератури дав нам змогу зробити висновок про відсутність у дослідженнях з педагогіки та методики навчання фізики поняття “якість компетентностей” учнів. Тому його визначення потребує, на наш погляд, проведення теоретичного аналізу поняття “якість” не лише з погляду управлінської діяльності, а й стосовно філософського змісту цього поняття.

Категорія якості у філософії одним із перших була проаналізована Аристотелем у роботах “Метафізика” і “Категорії”, який пов’язував якість речі із її змістом. Якості (предикаменту), що відповідає на запитання “яка?”, він надавав чотири можливі контексти: наявність чи відсутність вроджених здібностей чи характеристик; наявність як набутих, так і стабільних властивостей; властивості і стани, притаманні речі або явищу у процесі їхнього існування; зовнішній вигляд речі або явища.

У Новий час категорія якості ототожнювалася із категорією властивості. Дж. Локк розумів під якістю силу, що викликає у мозку будь-яку ідею. Усі якості він поділяв на первинні (властиві самим тілам) і вторинні (не властиві самим тілам, а такі, що являють собою лише відчуття суб’єкта). Більш глибоке розуміння цієї категорії ми знаходимо у Гегеля: у гносеологічному розумінні якість – це початковий рівень пізнання речей, в онтологічному – тотожна із буттям безпосередня визначеність. Гегель пов’язує поняття “якість” із поняттями “кількість” і “міра”, формулює закон про перехід кількості у якість. Він доводить діалектичну природу якості та виходить на новий рівень її аналізу – можливість вимірювання рівня прояву якості. Системне бачення категорії “якість” одержало у філософії Енгельса, який зазначав, що “існують не якості, а речі, які мають значну кількість якостей”.

На сучасному етапі розвитку освіти якість розглядається як філософська категорія, що визначає суттєву визначеність предмета, завдяки якій він існує саме як такий, а не інший предмет. У тлумачному словнику української мови [5, с. 888] поняття “якість” має два основних значення: суттєва ознака – властивість, що відрізняє один предмет чи явище від інших; вартість, міра придатності речі, відповідність тому, якими вони мають бути.

Таким чином, враховуючи сучасне філософське тлумачення “якості”, під цим поняттям, у межах нашого дослідження, ми розуміємо категорію, яка визначає сукупність набутих властивостей предмета, рівень прояву яких можна виміряти. Залежно від того, який “предмет” обраний для дослідження, поняття якості буде тлумачитись по-різному.

На нашу думку, більш точно визначення поняття “якість компетентностей” учнів з фізики потребує врахування відповідних концепцій щодо їхнього формування. “Електронний словник пізнавальних статей” концепцію трактує як “сукупність поглядів, що відображає певне розуміння сутності якого-небудь предмета чи явища та відношення до нього; сукупність принципів, які визначають напрям розвитку та способи вирішення поставлених завдань у рамках того чи іншого виду діяльності”. Концепція являє собою своєрідний спосіб інтерпретації, спосіб розуміння несамоочевидних наукових висловлювань. Вона фіксує насамперед можливість практичного застосування знань. У філософському словнику виділяють такі елементи філософської концепції: висловлювання, які пояснюють процес втілення знань у практичну діяльність; висловлювання, які відтворюють цілісність об’єкта знань та ін. У педагогіці концепція визначається як ідея педагогічної теорії, яка показує спосіб побудови системи засобів навчання та виховання на основі цілісного розуміння сутності цих процесів.

Для уточнення означення “якість компетентностей” учнів з фізики ми вважаємо доцільним врахувати концептуальні положення, запропоновані у дослідженнях Т. А. Бордовського: якість є визначеністю об’єкта, яка характеризує його як цілісний; якість є інтегративною властивістю, що має складну ієрархічну структуру; якість мінлива, має властивість різного індивідуального сприйняття; якість є результатом формування знань, вмінь, навичок учнів, а також їхніх особистих якостей; якість є відносним поняттям, що має два аспекти: 1) відповідність стандартам або специфікації; 2) відповідність запитам споживачів (у межах обраного дослідження – запитам учнів 10–11-х класів фізико-математичного профілю).

Зазначені концептуальні положення, відповідно до класифікації, запропонованої у “Total Quality Management”, можна умовно поділити на такі групи: 1) відповідність стандарту; 2) відповідність застосуванню; 3) відповідність прихованим потребам учнів. У рамках першої концепції в основі педагогічного процесу розглядається норма, яка задається **вимогами стандарту освіти**, нормативними документами. “Відповідність застосуванню” означає задоволення потреб та запитів споживачів освітніх послуг. Концепція “відповідність прихованим вимогам” припускає прогнозування потреб у сфері освітніх послуг. Тому у сучасній педагогічній науці зазначені концепції аналізуються та використовуються стосовно якості

як цілісного, комплексного поняття.

Згідно з проведеним нами дослідженням поняття “якість” (якість освіти, навчання, знань) визначається відповідно до Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти. Тому дослідниками концептуально приймається тільки **перший аспект поняття** – відповідність стандартам, тобто результат навчання розглядається лише як знання, вміння та навички учнів. Згідно з пропозиціями науковців, навчання розуміють як передачу знань, вмінь та навичок, досягнення відповідного рівня навченості, що суперечить сучасним положенням педагогічної науки, яка віддає перевагу виховній та розвивальній функціям навчання. Враховуючи вказані нами раніше концептуальні положення, запропоновані Т. А. Бордовським, важливого значення, на наш погляд, набуває положення про те, що “якість є результатом формування знань, вмінь, навичок учнів, а також їхніх **особистих якостей**”. Тому якість компетентностей учнів з фізики має, на нашу думку, не лише відповідати Державному стандарту базової та повної загальної середньої освіти, а й виступати результатом виховної (виховання особистих якостей) та розвивальної функцій навчання старшокласників.

Розглянемо **другий аспект поняття** “якість” – відповідність застосуванню. Це концептуальне положення узгоджується з такою якісно-кількісною характеристикою як пізнавальна активність. У педагогіці під пізнавальною активністю розуміють прагнення учнів до навчання, до напруження розумових сил та прояв вольових зусиль. Г. І. Щукіна пізнавальну активність учнів пов'язує безпосередньо з їхнім пізнавальним інтересом, серед якого виділяє: увагу до конкретних фактів та знань; інтерес до самостійного встановлення причинно-наслідкових зв'язків; інтерес до розв'язання теоретичних проблем, до творчої діяльності по засвоєнню учнями знань. Відповідно, застосування учнями на практиці компетентностей з фізики безпосередньо пов'язане з пізнавальною активністю старшокласників. Тому якість компетентностей учнів з фізики, на наш погляд, має відображати стан пізнавальної активності учнів та межі практичного застосування компетентностей з фізики у старшокласників.

Розглянемо **третій аспект поняття** “якість” – відповідність прихованим потребам учнів. Окремі дослідники проблем дидактики вважають, що успішність навчання переважно визначається мотивацією навчальної діяльності. Відповідно, ми можемо стверджувати, що мотивація навчання впливає не лише на якість навчання, а й на якість компетентностей учнів з фізики. Одним із завдань діяльності вчителя у 10–11-х класах фізико-математичного профілю є формування стійких мотивів навчальної діяльності учнів. Під мотивом В. А. Сластьонін розуміє спонукання, яким учень керується, здійснюючи ті чи інші навчальні дії або навчальну діяльність у цілому.

У психологічних дослідженнях І. А. Зимня виділяє безпосередні мотиви (внутрішні стосовно діяльності) та опосередковані (зовнішні стосовно діяльності). Серед факторів, які безпосередньо впливають на формування позитивних мотивів, І. А. Зимня вказує: усвідомленість безпосередніх і перспективних цілей навчання учнів, теоретичне і практичне значення засвоєних знань, новизну інформації. Відповідно, якість компетентностей учнів з фізики безпосередньо пов'язана із мотивацією навчальної діяльності учнів. Тому якість компетентностей учнів з фізики, на наш погляд, має відображати стан мотиваційної сфери учнів.

Висновки з цього дослідження. Зазначені концептуальні положення (відповідність стандарту; відповідність застосуванню; відповідність прихованим потребам учнів) дали нам змогу уточнити означення поняття “якість компетентностей” учнів з фізики – це категорія, яка визначається станом компетентностей, особливостями процесу їх формування та ґрунтується на таких концептуальних положеннях:

1) відповідає потребам та очікуванням учителя та учнів, вимогам державних нормативних документів;

2) відображає стан пізнавальної активності та мотиваційної сфери учнів;

3) виступає результатом виховної та розвивальної функцій навчання старшокласників.

Використана література:

1. Атаманчук П. С. Теорія і методика управління пізнавальною діяльністю старшокласників у навчанні фізики: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Петро Сергійович Атаманчук. – Кам'янець-Подільський, 2000. – 470 с.
2. Лов'янова І. В. Задачний підхід до вивчення рівнянь математичної фізики як засіб підвищення якості знань студентів / І. В. Лов'янова, М. А. Слюсаренко // Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: збірник наукових праць. Випуск VIII: в 3 томах. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2010. – Т. 2: Теорія та методика навчання фізики. – 392 с.
3. Ніколаєнко С. Якість української освіти відповідає всім критеріям ЮНЕСКО // Освіта. – 2007. – № 29-30. – С. 1.
4. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: От деятельности к личности: учебное пособие для студентов высш. пед. учебных заведений. – М.: Издательский центр “Академия”, 2001. – 304 с.
5. Глумачний словник української мови / уклад. В. С. Калашник. – Х.: Прапор, 2004. – 992 с.

ИВАНИЦКАЯ Н. А. Определение понятия “качество компетентности” старшеклассников как проблема дидактики физики.

В статье определено понятие “качество компетентностей” учеников по физике на основе анализа философской, педагогической и методической литературы. При этом учитывались концептуальные положения, предложенные в современных научных исследованиях.

Ключевые слова: компетентность, дидактика физики, качество обучения, качество образования.

IVANYTSKA N. A. Definition of “quality competence” upperclassmen as didactics physics problem.

The conception “quality of competitions” is determined in article on the basis of philosophic, pedagogical and methodic literature. It's use conceptions that was proposed in modern science researches.

Keywords: *competence, didactics of physics, quality of education, quality education.*

УДК 378.141:159.9:629.73(045)

Ковалькова Т. О.
Національний авіаційний університет

СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ

У статті обґрунтовується стан підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі. Приділена увага аналізу результатів констатувального етапу педагогічного дослідження, які дали змогу обґрунтувати завдання проведення формуального експерименту.

Ключові слова: *психолог, професійна діяльність, авіаційна галузь, готовність, анкетування, психодіагностичний інструментарій.*

Теоретичний аналіз проблеми формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки передбачає експериментальну перевірку обґрунтованих положень.

Проведення констатувального експерименту є складним та важливим завданням, головна проблема якого полягає в обґрунтованому, індивідуальному доборі методів. Констатувальний експеримент слід розглядати як складову цілісного педагогічного експерименту, в якому констатувальному етапу відводиться важливе завдання повного з'ясування стану проблеми, що визначається, та окремих шляхів подальшого дослідження [1, с. 71].

Метою констатувального експерименту, проведеного нами зі студентами напряму підготовки 6.030102 “Психологія”, які навчаються в Національному авіаційному університеті, було визначення стану готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі.

Для визначення стану підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі нами були використані такі емпіричні методи організації педагогічного дослідження – анкетування, опитування, бесіда, спостереження та психодіагностичний інструментарій.